

N. Hortolomei (1885-1961) Moștenirea lui chirurgicală după o jumătate de secol

V. Sârbu, O. Unc

Departamentul de Chirurgie, Spitalul Clinic Județean de Urgență, Facultatea de Medicină,
Universitatea "Ovidius" Constanța, România

Profesorul este una dintre cele mai reprezentative personalități ale chirurgiei românești din toate timpurile și cea mai emblematică figură a perioadei interbelice. În urma sa a rămas o școală chirurgicală la Iași ilustrată de patru mari personalități care i-au fost elevi: Prof. Univ. Dr. Buțureanu, Prof. Univ. Chipail, Prof. Univ. Dr. Franke și Prof. Univ. Dr. Plăcinteanu. La București a creat o altă pleiadă strălucită de urmași: Prof. Univ. Dr. Burghel, Prof. Univ. Dr. Juvara, Prof. Univ. Dr. Setlacec, Prof. Univ. Dr. Olănescu, Prof. Univ. Dr. Stăncescu, Dr. Ghițescu și mulți alții, unii în specialități conexe dar formați în clinica sa cum ar fi Prof. Univ. Dr. Litarczek, Prof. Univ. Dr. Bradu și mulți alții. (1)

Impunerea școlii sale în perioada interbelică nu a fost una ușoară, dacă ne gândim la figurile de notorietate europeană care i-au fost contemporane: Victor Gomoiu (1882 - 1960), Iacob Iacobovici (1879 - 1959), Iancu Jianu (1880 - 1973), Traian Nasta (1882 - 1958), Alexandru Cosăcescu (1887 - 1951), Amza Jianu (1881 - 1962), etc. (2)

Categoric impunerea Academicianului N. Hortolomei este legată de direcția pe care a impus-o chirurgiei generale românești, urologiei, chirurgiei cardiace și vasculare, chirurgiei experimentale, dar mai ales prin valoarea elevilor pe care i-a lăsat. Chirurgia ieșeană nu poate fi concepută fără Buțureanu și Chipail, chirurgia bucureșteană nu poate fi relevantă fără Burghel, Juvara, Setlacec, Olănescu, laboratoarele de cateterism cardiac nu pot fi gândite fără aportul lui Bradu

Fotiade, anesteziologia românească nu poate fi despărțită de figura lui Litarczek.

Chirurgia experimentală românească, ilustrată strălucit de Thoma Ionescu, Iancu Jianu și alții, a cunoscut prin Laboratorul de la Spitalul Colțea o strălucire și o modernizare de nivel internațional sub bagheta Prof. Univ. Dr. Hortolomei. Acest Laborator, creat de Academia Română, a avut o viață de 12 ani (1949 - 1961), mutându-se odată cu profesorul, cu Clinica de Chirurgie, la Spitalul Fundeni. În acest laborator s-au experimentat (pe câine) arteriografiile, cateterismul cardiac, autotransplantele venoase, comisurotomii mitrate, grefele de aortă.

Să ne oprim o clipă asupra zilei de 17 decembrie 1953, când s-a experimentat pe câine, cu succes, o comisurotomie mitrală, pentru ca a doua zi Prof. Dr. Hortolomei, ajutat de Dr. T. Ghițescu să efectueze prima divulsie mitrală la om, din România.

Acest succes a deschis o cale nebănuită, ce s-a dezvoltat chiar în timpul vieții lui Hortolomei, în acest laborator dar și în clinica umană. Cea de-a doua operație pe cord bătând a efectuat-o echipa Voinea Marinescu - Dan Setlacec. A luat un avânt deosebit chirurgia vasculară, având ca artizan pe Dr. T. Ghițescu dar și pe ceilalți colaboratori: I. Busu, T. Ștefănescu, Naghi Eugen, M. Stăncescu și alții.

S-au efectuat transplantate renale pe vasele carotide, apoi pe vasele iliace, s-au efectuat conservări de organe la rece la 2 - 4°C, și s-au transplantat fragmente de trahee, duoden, coledoc, vezica urinară, nervi, artere și vene. S-a transplantat aorta abdominală la câine, s-au făcut explorări radiologice ale vaselor (cu sonde uretrale introduse prin artera femurală). S-au creat experimental stenoze de aortă și stenoze de arteră pulmonară, similare celor de la om. S-a efectuat o anastomoză între artera mamară internă și artera circumflexă coronară stângă în mai puțin de 3 minute.

Correspondență: Prof. dr. Vasile Sârbu
Departamentul de Chirurgie, Spitalul Clinic
Județean de Urgență, Facultatea de Medicină,
Universitatea "Ovidius" Constanța, România
E-mail: vasilasarbu_med@yahoo.com

În 1957 în acest laborator se obțin imagini radiologice ale coronarelor. În 1952 s-au început cateterismele cardiace (Bradu Fotiade și Dacia Litarczek).

Experiența din Laboratorul Academiei de la Spitalul Colțea a fost decisivă pentru introducerea în Clinică a operațiilor cardiovasculare.

În 20 decembrie 1952 s-a făcut prima operație vasculară reparatorie la om și în 18 ianuarie 1953 primul autotransplant venos. În iulie 1958, T. Ghițescu a operat un defect septal atrial în clinica lui Hortolomei de la Colțea. "O fetiță operată de mine în iulie 1958 în vârstă de 9 ani (I.J.) pentru defect septal interatrial, folosind refrigerația, are acum 26 de ani și este inginer. În fiecare an trece pe la consultații și imi aduce un buchet de flori." (3) Am dat acest exemplu pentru ca această muncă de pionierat în chirurgia cardiovasculară a cerut sacrificii enorme și un voluntariat rar întâlnit. Sarcinile continuării la Spitalul Fundeni a acestei dificile specialități au revenit Prof. Univ. Dr. Dan Setlacec, condus administrativ de Prof. Univ. Dr. Voinea Marinescu, Ministru al Sănătății de foarte bună calitate.

În 1961, când echipa de la Colțea se va muta la Fundeni, profesorul Hortolomei era în ultimul an de viață. Moștenirea lui în domeniul chirurgiei cardiace este astăzi la o jumătate de secol colosală. În acest interval au mai făcut operații pe cord: T. Burghel, I. Juvara, V. Marinescu, Chipail, Papai și Toader, Mircioiu, Danicico, Atanasescu, Popovici (Bacău), Kriszan (Oradea), etc.

Dar centrul de la Fundeni, sub bagheta chirurgicală a lui Dan Setlacec și administrativ chirurgicală a lui Voinea Marinescu a făcut progrese remarcabile. Acest lucru se datorește în primul rând debutului operațiilor pe cord oprit chiar acum 50 de ani (1961) grație Dr. Marian Ionescu (specializat la Mayo Clinic, Rochester și Baylor Hospital - Houston). Prima operație pe cord oprit efectuată în România i-a avut ca protagoniști pe Voinea Marinescu și Dan Setlacec.

Al doilea centru mare chirurgical s-a dezvoltat la Tg. Mureș sub bagheta lui Ion Pop De Popa și a continuatorului acestuia Prof. Univ. Dr. Radu Deac. Au urmat centrele universitare Timișoara, Cluj, Iași și Constanța, iar în București chirurgia cardiacă a fost dezvoltată la Spitalul Militar de Prof. Univ. Dr. V. Căndea, iar la Spitalul de Urgență de Dr. Brădișteanu. Acesta a efectuat împreună cu Prof. Dr. Radu Deac primele transplante de cord din România. Primul transplant de cord la copil l-a efectuat la Timișoara Prof. Univ. Dr. I. Socoteanu. (3)

Remarcând extinderea în întreaga Românie, în centrele amintite a chirurgiei cardiace, ca merit incontestabil al Prof. Dr. Ioan Pop De Popa, astăzi în centrele de excelență această disciplină este de nivel european ca și chirurgia vasculară, chirurgia endovasculară, etc.

Numele lui Dan Făgărășanu, I. Pavelescu, Mircea Bârsan, frații Ionescu, Martin Constantinescu, Tinică, Mircea Pătrut, Militaru, Droc, etc. nu pot fi concepute față de izvorul unde a aruncat sămânța profesorul N. Hortolomei.

În ceea ce privește moștenirea lui N. Hortolomei în chirurgia generală și în urologie, trebuie să-l așezăm în epoca sa, în care a reușit să facă școala, ceea ce nu era un lucru ușor.

Când N. Hortolomei era student strălucit la Iași, se aflau la apogeul de carieră Thoma Ionescu (1860 - 1926) și D. Severeanu (1840 - 1930) cel ce făcuse prima trombendarectomie din lume și descrisese sutura pe straturi și firul surjet.

În 1918 se crease nu numai o Românie mare ca întindere, dar și ca strălucire europeană, de Thoma Ionescu, Amza Jianu, I. Jianu, Ernest Juvara, Victor Gomoiu, vorbindu-se în toate centrele chirurgicale de prestanță ale Europei: Roma, Paris, Londra, Lisabona, Berlin, Bruxelles, etc.

Născut la Huși, în anul 1885, N. Hortolomei a absolvit Facultatea de Medicină din Iași în 1909, apoi s-a instruit la Ernest Juvara și Amza Jianu.

După un stagiu în Franța la Felix Lequen, la Spitalul Necker (urolog și ginecolog) din Paris, și după 10 ani de profesorat de chirurgie la Iași (1920 - 1930), N. Hortolomei a ajuns la București.

Aici a dezvoltat nu numai chirurgia cardiovasculară ci și chirurgia generală și urologia, fiind un mare adept al Chirurgiei Fiziologice. De altfel, în cursul său inaugural ca profesor, în 1920, la Iași, el subliniază că "instrucția anatomică este necesară unei bune pregătiri chirurgicale dar perspectivele în viitor impun pe zi ce trece, mai mult, o justă și profundă cunoaștere a fiziologiei și chirurgiei experimentale."

Acest gând al său s-a materializat și în Clinica lui Leguen unde a experimentat grefele de artere și vene, apoi în 1933 împreună cu Th. Burghel (1905 - 1977) și Marcel Streja prezintă după mai multe studii la cel de-al cincilea Congres Internațional de Urologie, lucrarea "Dinamica căilor urinare". În mod similar a studiat atelectaziile pulmonare, tuberculoza renală, acțiunea novocainei, modificările de tonus ale veziculei biliare după rezecțiile gastrice, fiziopatologia anastomozelor portocave, drenajul pleureziilor cu sonda Petzzer, cateterismul "fără sfârșit" ale stricturilor uretrale, etc. Moștenirea sa în domeniul Urologiei și-a găsit numeroase împliniri după cincizeci de ani de la moartea sa, grație elevilor săi și mai ales, Academicianului Th. Burghel. Acesta a continuat cercetările în domeniul adenomului de prostată, care astăzi se poate rezolva și pe cale endourologică, litiazei renale, care beneficiază în prezent inclusiv de metoda litotritiei, a litotomiei transcutanate. A studiat fistulele vezico-vaginale, astăzi sancționate chirurgical prin tehnici operatorii moderne. Moștenirea sa în chirurgia endocrinologică sau a sistemului nervos vegetativ a fost de asemenea dusă mai departe și sincronizată cu nivelul european (vezi suprarenalectomiile și simpatectomiile laparoscopice). Chirurgia ulcerului gastric și duodenal, dezvoltată după ce Prof. Hortolomei împreună cu Prof. Vladimir Buțureanu au publicat în 1931 tratatul "Chirurgie de l'ulcere gastrique et duodenal" - Paris, Editura Masson - a ajuns astăzi la performanțe deosebite, ulcerul perforat rezolvându-se laparoscopic iar ulcerul hemoragic rezolvându-se și pe cale endoscopică, rezecțiile fiind tot mai limitate, ajungând până la ulceroexcizie. (4)

În domeniul chirurgiei colecistului s-au făcut progrese însemnate mai ales în epoca ultimelor două decenii, când s-a dezvoltat chirurgia laparoscopică (introdusă în România la Constanța, la 3 decembrie 1991, de către un descendent al Prof. Dr. Hortolomei, elev al elevului său, Prof. Dr. Dan Setlacec).

O "ramură" puternică din marele "trunchi" Hortolomei a fost Th. Burghel. Acesta a studiat la Iași, apoi extern și intern în Clinica de Chirurgie a Prof. Dr. Hortolomei. Când Hortolomei a venit la București l-a luat și pe Burghel care i-a rămas alături, la Spitalul Colentina și apoi la Colțea unde Prof. Hortolomei l-a înlocuit pe Amza Jianu, mutat la Spitalul Filantropia. Profesorul Burghel a fost "mâna dreaptă" a lui Hortolomei care îl iubea ca pe propriul său copil. Calitățile remarcabile ale lui Burghel l-au ajutat să organizeze la Spitalul Panduri începând din 1945, unde a creat cel mai dotat serviciu de chirurgie din țară. În acest spital, Burghel a înființat o bibliotecă impresionantă, cu periodicele franceze, germane, tratate și monografii, etc. Tot aici, Profesorul Burghel, după modelul maestrului său de la Spitalul Colțea, a creat un laborator de chirurgie experimentală. La Panduri, elevul lui Hortolomei a pus bazele urologiei românești moderne și a dezvoltat și celelalte ramuri chirurgicale ținând de patologia hepato-biliară, cardiacă, ginecologică, rinichi, uretere, tumori vezicale, etc. (5) Aici s-au efectuat și primele transplantate renale experimentale; unul dintre elevii Prof. Burghel, Prof. Nicolae Angelescu și-a făcut doctoratul cu "Transplantul renal experimental" iar Prof. Eugen Proca, un valoros elev al "maestrului" Burghel va aplica aceste studii după 1980 la om. La rândul său Prof. Proca a creat urologi și transplantologi renumiți care conduc astăzi Clinicile de Urologie de la București (Prof. Dr. I. Sinescu) și Cluj Napoca (Prof. M. Lucan). (6)

Prof. Th. Burghel, strălucit urmaș a lui Hortolomei, a condus Academia Română între anii 1975-1977, a fost Ministrul Sănătății, Rectorul Universității de Medicină și Farmacie "Carol Davila", timp de 17 ani, Președintele Societății Române de Chirurgie între anii 1963-1972. Burghel a îmbogățit moștenirea lui Hortolomei cu tratate fundamentale: "Tratatul de patologie chirurgicală" (1975), "Rinichiul de șoc" (1962), "Urgențele în urologie" (1967), "Tuberculoza uro-genitală". La școala acestui mare "moștenitor" a lui Hortolomei au crescut zece profesori: Valentin Neagu, Eugen Proca, Pavel Simici, Claudiu Ioanid, C. Blaja, V. Ichim, Petre Georgescu, D. Niculescu, N. Angelescu, N. Noica. Prin aceștia au apărut alți profesori cum ar fi profesorul Florian Popa, Rectorul UMF "Carol Davila" din București, alți profesori la Craiova, urmași ai profesorului Petre Georgescu, la Târgu Mureș, Prof. Dr. Viorel Tode la Constanța; mulți alți mari urologi care provin direct sau indirect din Hortolomei au ajuns în Germania, SUA, etc. (de exp. Prof. Dr. Bocancea).

Un alt intern al Prof. Hortolomei, din perioada ieșeană, a fost marele profesor și chirurg Gheorghe Chipail. Acesta a absolvit Facultatea de Medicină din Iași în anul 1930, reajungând la școala de la Colțea a lui Hortolomei, în 1943, foarte tânăr, devenind profesor universitar la Iași. Aici a dat strălucire chirurgiei la Spitalul "Sf. Spiridon", Clinica a III-a de Chirurgie, până în 1974. A operat mult pe torace, la Spitalul de Pneumoftiziologie și la Sanatoriul Barnova. În 1950 a efectuat prima operație pe cord închis din România, realizând o pericardectomie la un copil de 6 ani, diagnosticat cu pericardită constrictivă în 1954, după ce maestrul său N. Hortolomei, a efectuat prima comisurotomie mitrală, la

două săptămâni, a realizat prima comisurotomie mitrală din provincie. A operat și în aria neurochirurgiei, ORL-ului, ortopediei, realizând peste 30.000 de operații. Printre urmașii săi, amintim pe Prof. Dr. Cristian Dragomir.

O mare parte din moștenirea de astăzi a profesorului N. Hortolomei s-a dezvoltat la Spitalul "Fundeni" unde, în domeniul urologiei a activat până în 1975 unul dintre "elevii" săi de la Colțea, profesorul Olănescu, împreună cu un colectiv de nume ilustre cum ar fi dr. Dragoș Bocancea, dr. Eugen Popescu (viitor profesor), dr. Vasile Zamfir, dr. Paraschiv Dinu, dr. George Călin și actualul profesor Petrișor Geavlete care dezvoltă tehnici moderne de urologie, într-un centru care are doar o vechime de trei decenii. Tot din "Școala" lui Olănescu s-a dezvoltat urologia din Arad, prin Vasile Caracioni urmat de dr. Ioan Pampas și de către actualul profesor de excepție Ioan Ioiart (după 1977) elev distins al lui Eugen Proca. Această clinică de la Fundeni a activat în paralel cu cea de la Panduri iar din 1980 conducerea sa a fost preluată de profesorul Eugen Proca, venit direct din spitalul Panduri. Acesta a păstrat filonul științific lăsat de N. Hortolomei, a dus urologia românească pe noi paliere, mai ales în ceea ce privește exerezele oncologice, reconstrucțiile tractului urinar, dializa renală, endoscopia tractului urinar inferior, investigațiile urodinamice, transplantul renal (45 de cazuri realizate între 1980 - 1997). A făcut o adevărată "școală urologică" din care s-au desprins profesori dr. Ionel Sinescu, Mihai Lucan (profesor de urologie și transplant renal la Cluj), dr. Lucian Iliescu, dr. Gabriel Gluck, dr. Radu Constantinescu, dr. Mihai Mârza, dr. Marcian Mănu, etc. Această școală, moștenire certă a lui Hortolomei, directă prin Olănescu și Burghel, ridicată la nivel european modern prin E. Proca a reușit, prin cei formați aici, să abordeze patologia retroperitoneului, patologia suprarenală, a testicolului, metode de urodinamică, microchirurgie, ESWL, etc.

O figură aparte a colectivului de la Colțea, de sub bagheta profesorului N. Hortolomei a constituit-o profesorul M. Popescu Buzeu, cel care a condus vreme îndelungată Uniunea Medicală Balcanică și a fost activ în Antanta Medicală Mediteraneană. A fost urolog la Spitalul Militar Central din București.

Din Școala profesorului N. Hortolomei, prin elevul său Theodor Burghel, face parte și profesorul Theodor Boja din Târgu Mureș, Gheorghe Bumbac, profesor de Urologie la Oradea, Viorel Tode, profesor de urologie la Constanța, Harry Ioachim, profesor de Anatomie-patologică la New York, Ion Albescu, profesor asociat de urologie în Germania, Ervin Walter Rugendorf, profesor asociat de urologie în Germania, Dinu Dimitriu, urolog în Canada, profesorul Nicolae Noica, urmaș al profesorului Valentin Neagu la conducerea clinicii de la Panduri, între 1989 - 2005, profesorul Stelian Perșu, Valentin Ambert și Viorel Jinga. (7)

Unul dintre "elevii" tânărului profesor Hortolomei din perioada ieșeană a fost profesorul Oscar Franche (1900-1988) creator al urologiei moldovene la Iași. Din școala lui și, indirect, din școala lui Hortolomei, s-au format Conf. Dr. Iosif Niculescu, Conf. Nicanov Măneac, profesor Leonard Wexler, profesor Cicerone Filimon (până în 1995), urmași de profesorii C. Novac și Virgil Gheorghiu.

Unul dintre coloșii chirurgiei românești, crescut la "școala" lui Nicolae Hortolomei a fost profesorul Ion Juvara. Acesta a ajuns în 1939 preparator în clinica urologică a lui Hortolomei iar din 1943 a devenit secundar după ce terminase acest stagiul viitorului profesor Olănescu. În acel timp, "mâna dreaptă" a lui Hortolomei era profesorul de mai târziu Theodor Burghel și ca ajutor în operații era luat viitorul profesor Ion Juvara. Ce echipă de aur a chirurgiei românești! (7)

Profesorul Ion Juvara a marcat profund medicina și mai ales chirurgia românească, luptându-se decenii de-a rândul cu incompetența, mediocritatea, indisciplinarea și altele asemenea, cu care s-a întâlnit după dispariția standardelor interbelice ale Chirurgiei naționale. A menținut și impus rigoarea sacră a actului chirurgical, a format generații numeroase de chirurși specialiști, a abordat chirurgia generală, chirurgia endocrină, chirurgia urologică, chirurgia cardiacă și vasculară, chirurgia toracică, a timusului, chirurgia majoră oncologică. (8) Profesorii din Școala sa cum ar fi Alexandru Prișcu, Dan Rădulescu, Cornel Dragomirescu, Ioan Bușu și contemporanii noștri, profesorii Vereanu, Gavrilescu, Traian Pătrașcu, au trăit alături de această fascinantă personalitate a chirurgiei românești, Profesorul Dan Setlacec, un strălucit urmaș din Școala lui N. Hortolomei.

Continuând tradiția profesorului Hortolomei, urmașul său excepțional Dan Setlacec a fost un mare chirurg, un mare profesor, un mare om, ca om în sine, un operator inegalabil, un personaj cu aură demiurgică asemenea maestrului său și asemenea celorlalți profesori pe care i-am amintit. Transferul Clinicii profesorului Hortolomei de la Colțea la Spitalul Fundeni a însemnat aducerea a două personalități care au marcat chirurgia cardio-vasculară românească: profesorul Voinea Marinescu și profesorul Dan Setlacec, primul, cu veleități administrative greu egalabile, apreciat ca ministru al Sănătății și Șef de Clinică, profesorul Setlacec, ca operator inteligent, cu o cultură medicală rar întâlnită.

Moștenirea profesorului Dan Setlacec la Fundeni este unanim recunoscută în epoca noastră prin discipolii săi, în frunte cu profesorul Irinel Popescu care conduce un mare centru de cercetări și un centru de Chirurgie Hepatică, Chirurgie Robotică și Transplantologie, recunoscut în întreaga Europă. Chirurgia cardiacă a ajuns rapid, chiar în condiții grele, să efectueze operații pe cord oprit, operații pe marile vase, revascularizații miocardice, așezând Bucureștiul alături de marile centre medico-chirurgicale contemporane.

La Fundeni, s-au format numeroși chirurși din întreaga țară, profesori, conferențieri, medici primari, aici s-a realizat în 1997, primul transplant hepatic, primul transplant renal, în 1980, primele operații pe cord oprit (Dan Setlacec, V. Marinescu). Dacă ne-am opri numai la clinicile de Urologie, Chirurgie și Transplant Hepatic, Chirurgie Cardio-Vasculară, Chirurgie Oncologică, toate de talie europeană, am înțelege ce mari copaci au crescut din semințele puse de marele Hortolomei. Să reamintim profesorii de chirurgie din Craiova și Constanța ca și pe cei din București, Iași, Sibiu, Oradea, etc,

care provin direct sau indirect din "școala" sa. Râuri care urcă spre munți până în acest vîrf înalt: Florian Popa, Pavel Simici, Theodor Burghel, Hortolomei sau I. Sinescu, Eugen Proca, Theodor Burghel și Olănescu, Hortolomei, sau Irinel Popescu, Andrei Popovici, Mihai Stăncescu, Dan Setlacec, Hortolomei, sau, Traian Burcoș, Nicolae Angelescu, Pavel Simici, Theodor Burghel, Hortolomei, etc. (8)

Marile tratate ale Chirurgiei naționale, o mare moștenire lăsată urmașilor, vin din școala lui Hortolomei. Ele au fost redactate de profesorul Hortolomei, apoi de profesorul Burghel, de profesorul Proca, apoi de profesorul Angelescu, apoi de profesorul Irinel Popescu. Un tratat de amputare în Urologie a scris tot un urmaș al său, profesorul Ionel Sinescu, iar Istoria Chirurgiei Românești, de un descendent din școala profesorului Setlacec, profesorul Vasile Sârbu, autor alături de profesorul Florian Popa al monumentalului "*Dicționarul Chirurșilor Români*", în trei volume. Transplantele de organe, de țesuturi și celule s-au dezvoltat tot de descendenți ai domniei sale, aflați la a treia generație de urmași spirituali. Am aminti ca mai puțin cunoscute cele 11 transplante renale, 4 transplante de insule pancreatice și 2 transplante de celule stern efectuate la Constanța, de profesorul Vasile Sârbu.

Desigur, profesorul Nicolae Hortolomei nu a eclipsat celelalte mari școli chirurgicale care i-au fost contemporane, cum ar fi cea a lui Amza Jianu, profesorul său de la Iași, a lui Iancu Jianu, elevul lui Severeanu, Victor Gomoiu, I. Mureșan (Timișoara), Iacob Iacobovici și școala sa de la Cluj sau medicina militară din București, cu propriile tradiții.

Aceste ramuri au adus și ele câte o stea ce a strălucit sau strălucește încă pe Cerul Chirurgiei Naționale. Să-l amintim aici doar pe marele nostru contemporan, de departe cel mai cunoscut pe întregul mapamond, profesorul Dan Gavrilu.

Este loc pentru toți pe pământ chiar dacă ne referim doar la teritoriul actual românesc sau dacă ne referim la marii chirurși profesori de la Chișinău și până la Oradea. Toate acestea nu umbresc cu nimic moștenirea lăsată nouă de marele înaintaș, profesorul Nicolae Hortolomei.

Bibliografie

1. Popescu I. Nicolae Hortolomei – un model paideic. *Chirurgia* (Bucur). 2005;100(6):529-33.
2. Unc DO. Nume proprii în chirurgie. Constanța: Ed. Expono; 2005.
3. Ghiteșcu T. Pregătirea viitorilor chirurși. București: Ed. Medicală; 1996.
4. Târcoveanu E, Strat V. Vladimir Buțureanu. *Chirurgia* (Bucur). 2006(5):453-6.
5. Angelescu N. Theodor Burghel (1905-1977). *Chirurgia* (Bucur). 2006;101(3):221-2.
6. Popescu LM, Sinescu I, Tode V. Istoria urologiei românești. București: Ed. "Carol Davila"; 2009.
7. Sârbu V. Pagini din istoria chirurgiei românești. București: Ed. Academiei Române; 2002.
8. Palade R. Ion Juvara 1913-1996. *Chirurgia* (Bucur). 2006;101(6):561-4.